

ספר יונה פרק ד: יונה נגד אלקיו

Chapter 4: Yonah and God

(א) וַיַּרְע אֱלֹהֵי יוֹנָה רָעָה גְדוּלָּה וַיַּחַר לוֹ: (ב) וַיִּתְפַּלֵּל אֶל־ה' וַיֹּאמֶר אָנָּה ה' הֲלוֹא־אָנֹכִי דָבָרִי עַד־הַיּוֹתִי עַל־אֲדָמָתִי עַל־בֶּן קַדְמָתִי לְבָרִיחַ תִּרְשִׁישָׁה כִּי יָדַעְתִּי כִּי אַתָּה אֱלֹהֵי חַיִּים וְרַחוּם אַרְךָ אֲפִסִּים וְרַב־חֶסֶד וְנָחָם עַל־הָרָעָה: (ג) וַעֲתָה ה' קַח־נָא אֶת־נַפְשִׁי מִמֶּנִּי כִּי טוֹב מוֹתִי מַחֲיִי: (ד) וַיֹּאמֶר ה' הֲהִיטֵב חָרָה לָךְ: (ה) וַיֵּצֵא יוֹנָה מִן־הָעִיר וַיֵּשֶׁב מִקְדָּם לָעִיר וַיַּעַשׂ לוֹ שֵׁם סֹפָה וַיֵּשֶׁב תַּחְתֶּיהָ בַּיֵּצֶל עַד אֲשֶׁר יֵרָאֶה מִה־יְהִיָּה בָּעִיר: (ו) וַיִּמָּן ה' אֱלֹהִים קִיקְיֹון וַיַּעַל מַעַל לְיוֹנָה לַהֲיֹוֹת צֶלַע עַל־דָּאֲשׁוֹ לְהַצִּיל לוֹ מִרָעָתוֹ וַיִּשְׁמַח יוֹנָה עַל־הַקִּיקְיֹון שֶׁמַּחָה גְדוּלָּה: (ז) וַיִּמָּן הָאֱלֹהִים תּוֹלַעַת בַּעֲלֹת הַשָּׁחַר לְמַחֲרַת וַתֵּךְ אֶת־הַקִּיקְיֹון וַיִּיבֹשׁ: (ח) וַיְהִי בִזְרוֹחַ הַשָּׁמֶשׁ וַיִּמָּן אֱלֹהִים רוּחַ קָדִים חֲרִישִׁית וַתֵּךְ הַשָּׁמֶשׁ עַל־דָּאֲשׁ יוֹנָה וַיִּתְעַלֵּף וַיִּשְׁאַל אֶת־נַפְשׁוֹ לָמוּת וַיֹּאמֶר טוֹב מוֹתִי מַחֲיִי: (ט) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־יוֹנָה הֲהִיטֵב חָרָה לָךְ עַל־הַקִּיקְיֹון וַיֹּאמֶר הִיטֵב חָרָה לִי עַד־מוֹת: (י) וַיֹּאמֶר ה' אַתָּה חֹסֵת עַל־הַקִּיקְיֹון אֲשֶׁר לֹא־עֲמִלָּת בּוֹ וְלֹא גִדַּלְתּוּ שָׁבָן לַיִּלָּה הִיא וּבֶן־לַיִלָּה אָבָד: (יא) וַאֲנִי לֹא אֲחוּס עַל־נִינוּהָ הָעִיר הַגְּדוּלָּה אֲשֶׁר יִשְׁבָּהּ הַרְבֵּה מִשָּׂתִים־עֹשִׂיהָ רַבּוֹ אָדָם אֲשֶׁר לֹא־יָדַע בֵּין־יָמֵינוּ לְשִׁמְאֻלוֹ וּבְהִמָּה רַבָּה:

The questions:

- 1) Why is יונה angry?
- 2) Why does יונה only now (finally) explain his fleeing towards תרשיש at the onset of the mission?
- 3) Why does he invoke the מדות הרחמים as part of his argument?
- 4) Why does יונה want to die?
- 5) Why does יונה express this dire wish with the phrase טוב מותי מחי?
- 6) Why does he have the same desire, expressed in the same terms, when the tree withers?
- 7) What is God's response to his desire to die? (the first time)
- 8) Why does he go east of נינוה? Since he'll be returning to the southwest – why not wait there?
- 9) Why does the text use the same verb – וימן – for the miraculous planting of the tree as used for "appointing" the fish – and the worm and harsh wind?
- 10) Why is יונה so elated over the tree? Didn't he already have a booth to shade him?
- 11) What are we to make of the dialogue regarding the tree? (verse 9)
- 12) What is God's final argument?

(1) מכילתא דרבי ישמעאל בא - מסכתא דפסחא פרשה א

נמצאת אתה אומר שלשה בנים הם אחד תבע כבוד האב וכבוד הבן. ואחד תבע כבוד האב ולא כבוד הבן. ואחד תבע כבוד הבן ולא בכבוד האב. ירמיה תבע כבוד האב וכבוד הבן שנאמר **נחנו פשענו ומדינו אתה לא סלחת** לכך נכפלה נבואתו שנאמר **ועוד נוסף עליהם דברים** אליהו תבע כבוד האב ולא כבוד הבן שנאמר **קנא קנאתי ליי' אלהי צבאות** וגו' ומה נאמר שם **ויאמר ה' אליו לך שוב לדרכך מדברה דמשק** וגומר ואת יהוא בן נמשי תמשח למלך על ישראל ואת אלישע בן שפט תמשח לנביא **תחתך** שאין תלמוד לומר לנביא **תחתך** אלא שאי איפשי בנבואתך. יונה תבע כבוד הבן ולא כבוד האב [שנאמר **ויקם יונה לברוח** וגו' מה כתיב] **ויהי דבר יי' אל יונה שנית לאמר שנית** נדבר עמו לא שלישית.

(2) אוצר המדרשים (אייזנשטיין) חסר ויתר עמוד 197

כתיב באלהיו **כי לא טוב אנכי מאבותי**, וביונה כתיב **טוב מותי מחיי**, אלא יונה שהיה בנה של צרפתית מת פעם אחת וידע שיש לו מנוחה, ואלהיו לא מת לכן אמר **כי לא טוב אנכי מאבותי**.

(3) ר"י אבן כספי ד:ב.

קח נא את נפשי – וכן אמר אליהו (מלכים א י"ט:ד'), והראש משה רבינו ע"ה (במדבר י"א:ט"ו)...

(4) רד"ק יונה ד:ג

ועתה, קח נא את נפשי – שלא אראה ברעת ישראל כמו שאמר משה רבינו ע"ה מחני נא מספרך וכן אמר הרגני נא הרוג

(5) מהר"י קרא יונה ד:ג

כי טוב מותי מחיי - לפי שהם יאמרו נביא השקר אני, שנבאתי להם: עוד ארבעים יום וניגוה נהפכת ולא נהפכה

(6) מלבי"ם ד:ה-ו, יא

וישב וכו' עד אשר יראה מה יהיה בעיר – שחשב שאעפ"י שבטלה הגזרה ולא תהיה מהפכה הכוללת בכ"ז א"א שלא יהיה איזה רושם ויהיה איזה רע בעיר וכמו מעשה העגל שכתב וינחם ה' על הרעה ובכ"ז ויגוף את העם אשר עשו את העגל, וכן פי' הר"א.

ימן אלהים קיקיון כי צל הסוכה לא היה מגין הרבה כמ"ש וישב תחתיה בצל, מבואר שלא היה הצל בכל הסוכה כל דפנות הסוכה לא סככו רק נגד הצד שעמדה שם השמש, והוצרך לישב בבקר תחת קיר מזרחי ובצהרים לא היה צל כלל והקיקיון עשה צל למעלה על ראשו להציל לו היינו לראשו שהיה מוכן לפגע מחום השמש, וישמח יונה על הקיקיון כי יונה דן מזה שרצון ה' שישב מקדם לעיר כי יתילד שם איזה דבר בעיר ומעכב אותו אשר שלומת רשעים יראה.

ואני לא אחוס על נינוה שהם מעשה ידי, והוא דבר יקר שהיא העיר הגדולה והגם שרבים עובדים ע"ז שם, הלא יש בה הרבה משתים עשרה רבוא אדם אשר לא ידע בין ימינו לשמאלו שאין להם דעת להבחין בין עבודת האל המיוחד שימלך בצד ימין, כמ"ש כי מימיני בל אמוט, ואני תמיד עמך אחזת ביד ימיני. ובין עבודת השמאל שעובד להטבע והמערכה, המיוחס לצד שמאל, ואין להעניש אותם על הסרון דעתם, וגם יש בה בהמה רבה ואם אדם חטא בהמה מה חטאה, ובזה קבל מענה ג"כ על עונש ישראל שהם כבר למדו להבדיל בין הימין והשמאל כי קבלו דת אלהי ואמונה אמתית והם ראוים לעונש על ע"ז שעבדו, הגם שאנשי נינוה יענשו על זה.

(7) פירוש ר"א מבלגנצי לפרק ד

ויחר לו – כי לא ידע תשובתם כי יצא לו מן העיר כמו שאמר למטה (יונה ד'ה')

ההיטב – וכי טוב הוא שחרה לך על זאת. שאף אם בלא תשובה אני חס על מעשה ידי.

ולדבריו ולשיטתו השיבו שאם אם היה כמו שהוא סבור לא היה לו לזכוס על כך.

והוא כבר יצא לו מן העיר – קודם שקרא הקריאה מהלך יום כי ירא לשבת בעיר.

וישב מקדס לעיר – כל מ' יום. מה יהיה בעיר – בסוף מ' יום.

ועכשיו בסוף מ' יום שחרה לו על שחס עליהם ולא השחיתם כדבריו אז: וימז י"י אלהים היקיו... להציל לו מרעתו

– שהשמש ה'ה מכה על ראשו בעד הסכה.

הדייטב חרה לך – וכי טוב הוא שחרה לך על הקיקיון.

אמר לו, ודאי ראוי הוא שיחרה לי על איבודו שהרבה היה מהנני. ועל ידי כך השיבו על דברי העיר.

אתם תסתו = כלומר הוקשה בציגיד על איבוד הקיטיו שצינו משה ידיר.

שברו לילה ביה – משאמו
 בלילה – כמו בן ושוה בן יום

יִשְׂרָאֵל לֹא אֶסְתַּיֵּל – מוֹנֵחַ וְדָן וְנוֹנֵן כִּי לֹא אֶסְתַּיֵּל וְלֹא וְנוֹנֵן אֶלֶּם הַיּוֹדֵה הַבְּדוּלָה

ואמר לה אחים קטן – מעטפה ליד היגד כפי, לא אחוז ולא שמים אלא העיר הגדולה.
אשר לא ידע (בין ימינו לשמאלו) – בין טוב לרע ולא להכעיס ולא להזיד הם חוטאים ושאינן חוטאים כלום, כגון תנוקות ובהמה רבה. ובשבילים אשא לכל המקום אף אם לא עשו תשובה כדבריך. אבל על ידי תשובה חסתי עליהם. וכאן הגיד לו תשובתם.